

1. BÖLÜM

ETİK KAVRAMI, TARİHSEL SÜRECİ, ETİK TÜRLERİ, ETİK TEORİLER, HEMŞİRELER İÇİN ETİK KODLAR ve ETİK İLKELER

Elif BAKIR¹

Etik Kavramı ve Tarihsel Süreci

Batı dünyasının ilk büyük etik filozofu olan Sokrates (M.Ö 464-399) etik kavramını, hayatı yaşamaya değer kılmanın bir yolu olarak tanımlamıştır. Sokrates'ten sonra Platon (M.Ö 427-347) etik teması altında "iyiliği", yani iyiliğin gerçek doğasını tanımlamaktadır ⁽¹⁾. Aristoteles ise (M.Ö 483-332), insan yaşamındaki kaygıları etiğin ana konusu olarak ele almış ve etiği ilk kez bağımsız bir disiplin olarak adlandırmıştır. Aristoteles insanın bilme yönüyle ilgili olarak mantık, fizik, matematik ve metafiziği kuramsal felsefe; onun eylem yönüyle ilgili olarak da etik, ekonomi ve politikayı pratik felsefe olarak adlandırmıştır ^(1,2). Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi eski Yunan Filozofları, mutlulukçu etik (eudaimonist) yaklaşımını benimsemiş; mutlu olmak için ne yapılması, nasıl yaşanması gerektiği sorularını yanıtlamaya çalışmışlardır. Kant'la birlikte evrensel geçerliliği olan yasalar getirmeye çalışan "deontolojik etik" başlamıştır. Günümüzde ise etiğin ulaştığı nokta meta etikdir ^(3,4).

Aristoteles'in tanımlamasından bu yana felsefe disiplini olan "Etik" sözcüğünün kökeni, Yunancada "ethos" sözcüğüne dayanmaktadır. Bu sözcük iki farklı anlama sahiptir. Birincisi, töre, görenek ve alışkanlık anlamlarına gelmektedir. Dar ve asıl anlamına göre ise etik, eylemi gerçekleştiren kişinin, geleneksel kuralları sorgulayarak iyi olanı gerçekleştirmesidir. "Ethos" sözcüğü latince "mos" kelimesinden türetilmiştir ve ahlak anlamına gelmektedir. Bu nedenle bazen etik sözcüğü ahlak anlamında kullanılmaktadır ⁽²⁾. Ancak aralarında önemli farklılıklar vardır.

Ahlak, belirli zaman aralığında, belirli bir gruptaki kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerinde eylemlerini belirlemeleri ve değerlendirmeleri beklenen normlar

¹ Arş. Gör. Dr. Hacettepe Üniversitesi, elif.bakir@hacettepe.edu.tr

sizin, toplumun tüm üyelerinin temel çıkarlarını korumayı hedeflemektedir ⁽²⁴⁾.

Sağlık bakımında adalet ve eşitlik ilkesinin uygulanması ise, kaynakların dağıtımına anlamına gelen “dağıtıcı adalet” ile ilgilidir. Dağıtıcı adalet, sağlık bakım hizmetlerine harcanacak kaynakların belirlenmesini, kaynakların sınırlı olduğu göz önüne alınarak adil ve eşit dağılımın sağlanmasını ve sınırlı sayıdaki sağlık personeline ve donanımına erişebilecek hastaların belirlenmesini içermektedir ⁽⁵⁾.

THD'nin etik ilkeler kapsamında açıkladığı “adalet ve eşitlik” ilkesine göre hemşire; tüm bireylerin eşit haklara sahip olduğu bilinci ile bireylere hiçbir ayırım gözetmeksizin bakım verir, hizmet sunarken bireylerin gereksinimlerini göz önünde bulundurarak zaman, emek ve diğer kaynakların adil bir şekilde dağılımını sağlar ve hizmet sunumunda bireysel çıkar gözetmez ve çıkar ilişkisine girmez ⁽¹⁴⁾.

Sonuç

Hemşireler bireydir. Aynı zamanda kuruluşların çalışanları, grupların, toplumların ve kültürlerin üyeleri ve bir mesleğin temsilcileridir. Birey olarak, doğru ve yanlış kararlar kişisel değerlere dayanarak verilir. Bir kurum çalışanı olarak, kararlar ve eylemler örgütsel misyonlar ve politikalar çerçevesinde alınır. Grupların, toplumların ve kültürlerin bir üyesi olarak, kararlar ve eylemler yaygın olarak tutulan normlar bağlamında alınır. Bir mesleğin temsilcisi olarak ise kararlar ve eylemler kabul edilebilir standartlar ve hemşirelik mesleğinin yol gösterici ilkeleri dahilinde alınır ⁽²¹⁾. Hemşirelerin temel olarak etik sorunları, etik ikilemleri tanımlayabilmeleri ve analiz edebilmeleri için etik kavramları, ilkeleri, yaklaşımları ve teorileri anlamaları önemlidir.

KAYNAKÇA

1. Husted GL, Husted JH, Scotto CJ, Wolf KM. 2015. *Bioethical Decision Making in Nursing*. New York: Springer Publishing Company.
2. Pieper, A. (2012). *Etiğe Giriş* (Veysel Atayman, Gönül Sezer, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
3. Kuçuradi, İ. (2019). *Ahlak, Etik ve Etikler*. Ankara: Şen Matbaa.
4. Tepe, H. (2015). *Etik ve Meslek Etikleri*. Ankara: Şen Matbaa.
5. Burkhardt MA, Nathaniel AK. (2015). *Çağdaş Hemşirelikte Etik*. (Şule Ecevit Alpar, Nefise Bahçecik, Ükke Karabacak, Çev. Ed.). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.
6. Kuçuradi, İ. (2018). *Etik*. Ankara: Şen Matbaa.
7. Chadwick R, Gallagher A. (2016). *Ethics and Nursing Practice*. London, UK: The UK Imprint of Macmillan Publishers Limited.
8. Gündoğan, AO. (2019). Etik ya da Ahlak Felsefesi. Celal Türer (Ed). *Etik ve Etik Sorunlar* içinde (s.7-24). Ankara: Nobel Yayınevi.

9. Robichaux C. (2017). *Ethical Competence in Nursing Practice: Competencies, Skills, Decision-Making*. New York: Springer Publishing Company.
10. Coşkun, A. (2019). Meslek Etiği. Celal Türer (Ed). *Etik ve Etik Sorunlar* içinde (s.233-264). Ankara: Nobel Yayınevi.
11. Türer, C. (2019). Normatif Etikler. Celal Türer (Ed). *Etik ve Etik Sorunlar* içinde (s.65-88). Ankara: Nobel Yayınevi.
12. American Nurses Association (2015). *ANA Code of Ethics for Nurses With Interpretive Statements* (16/04/2020 tarihinde <https://www.nursingworld.org/coe-view-only> adresinden ulaşılmıştır).
13. International Council of Nurses (2012). *The ICN Code of Ethics for Nurses*. (16/04/2020 tarihinde https://www.icn.ch/sites/default/files/inlinefiles/2012_ICN_Codeofethics-fornurses_%20eng.pdf adresinden ulaşılmıştır).
14. Türk Hemşireler Derneği (2009). *Hemşireler İçin Etik İlke ve Sorumluluklar*(19/04/2020 tarihinde <https://www.thder.org.tr/uploads/files/hemsire-brosur.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
15. Cranmer, P., Nhemachena, J. (2013). *Ethics for Nurses: Theory and Practice*. England: McGraw-Hill Education.
16. Aiken, TD. (2004). *Legal, Ethical, and Political Issues in Nursing*. Philadelphia: F.A. Davis Company.
17. Scott, PA. (2017). *Key Concepts and Issues in Nursing Ethics*. Switzerland: Springer.
18. Fowler, MDM. (2015). *Guide To The Code Of Ethics For Nurses With Interpretive Statements*. Maryland: Nursesbooks. Org.
19. Yalım, NY. (2019). Tıp Etiği. Celal Türer (Ed). *Etik ve Etik Sorunlar* içinde (s.265-298). Ankara: Nobel Yayınevi.
20. Lo, B. (2013). *Resolving Ethical Dilemmas : A Guide for Clinicians*. Philadelphia, Pa: LWW.
21. Ferrell KG. (2016). *Nurse's Legal Handbook*. Philadelphia: Wolters Kluwer Health.
22. Sümen A. *Florence Nightingale Yemini ile Uluslararası Hemşirelik Andı'nın Karşılaştırılması ve Etik İlkeler Açısından Değerlendirilmesi*. Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi, 2017; 25(2):43-48. Doi: 10.5336/mdethic.2017-56039.
23. Avaner E. *Mahremiyet Nedir? Mahremiyetin Sağlık Hizmetleri Penceresinden Görünürlüğü Nasıldır?*. Türkiye Biyoetik Dergisi, 2018; 5(3):110-116.
24. Lötter, HPP. (2011). *Poverty Ethics and Justice*. Cardiff: University of Wales Press